

**VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

NGUYỄN THÁI NHẬN

**PHÁP LUẬT LAO ĐỘNG ĐỐI VỚI
DOANH NGHIỆP SIÊU NHỎ VIỆT NAM**

Chuyên ngành : Luật Kinh tế
Mã số : 9.38.01.07

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIÊN SỸ LUẬT HỌC

HÀ NỘI - 2018

Công trình được hoàn thành tại: Học viện Khoa học xã hội

Người hướng dẫn khoa học: GS.TS. Lê Hồng Hạnh

Phản biện 1: GS.TS. Hoàng Thế Liên – Bộ Tư pháp

Phản biện 2: PGS.TS Trần Thị Thúy Lâm – Trường Đại học Luật Hà Nội

Phản biện 3: TS. Phạm Thị Thúy Nga – Viện Nghiên cứu Nhà nước và Pháp luật

Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Học viện họp tại .....
vào hồi.....giờ.....phút, ngày...tháng.....năm...

Có thể tìm hiểu luận án tại

Thư viện Học viện Khoa học Xã hội

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Theo Niên giám thống kê năm 2016, đến 01/01/2016, Việt Nam có 442.485 doanh nghiệp đang hoạt động, trong đó có 303.937 doanh nghiệp siêu nhỏ (sử dụng thường xuyên dưới 10 lao động), chiếm khoảng 69% tổng số doanh nghiệp. Doanh nghiệp siêu nhỏ đóng vai trò ngày càng quan trọng trong tổng thể nền kinh tế Việt Nam và trở thành chủ thể cơ bản của quan hệ lao động. Nhận thức được tầm quan trọng của doanh nghiệp nhỏ và vừa, Nhà nước đã ban hành khoảng 80 chính sách dưới các hình thức pháp lý như nghị định, thông tư, quyết định, chương trình... hỗ trợ cho doanh nghiệp nhỏ và vừa phát triển. Dựa trên những chính sách hỗ trợ từ nhà nước và từ nội lực, doanh nghiệp nhỏ và vừa ngày càng tăng về số lượng, Tuy nhiên, pháp luật lao động hiện nay chưa cung cấp sự hỗ trợ cần thiết cho nhóm doanh nghiệp này. Bộ luật Lao động năm 2012 áp dụng chung cho mọi doanh nghiệp, giữa doanh nghiệp sử dụng hàng ngàn lao động với doanh nghiệp sử dụng một lao động chỉ khác nhau ở 3 nghĩa vụ: Doanh nghiệp siêu nhỏ được tiết giảm *nghĩa vụ xây dựng và đăng ký nội quy lao động và nghĩa vụ cử người có chuyên môn phù hợp làm công tác chuyên trách về an toàn, vệ sinh lao động*. Điều 241 Bộ luật Lao động năm 2012 quy định: “Người sử dụng lao động sử dụng dưới 10 người lao động phải thực hiện những quy định của Bộ luật này nhưng được giảm, miễn một số tiêu chuẩn và thủ tục theo quy định của Chính phủ” nhưng tới nay do Chính phủ chưa ban hành Nghị định riêng hướng dẫn chi tiết điều này nên việc chấp hành pháp luật lao động giữa doanh nghiệp sử dụng hàng nghìn lao động (doanh nghiệp lớn) và doanh nghiệp sử dụng một vài lao động gần như nhau. Việc chấp hành đầy đủ các quy định của Bộ luật Lao động, Luật Công đoàn, Luật Bảo hiểm xã hội đã và đang tạo gánh nặng pháp lý và gánh nặng chi phí cho doanh nghiệp siêu nhỏ.

Do đó, việc nghiên cứu thực trạng áp dụng pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam, kinh nghiệm miễn, giảm một số tiêu chuẩn, thủ tục trong áp dụng pháp luật lao động của các quốc gia trên thế giới là cần thiết để tìm ra những giải pháp hoàn thiện pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam theo hướng hài hòa lợi ích nhà nước, lợi ích của doanh nghiệp, lợi ích của người lao động cũng như phù hợp với pháp luật quốc tế.

2. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu của luận án

2.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích của luận án là nghiên cứu một cách toàn diện, có hệ thống để góp phần làm sáng tỏ những vấn đề lý luận cơ bản về doanh nghiệp siêu nhỏ, pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ, thực trạng pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ và thực tiễn thực hiện, từ đó đề xuất các giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Thứ nhất, thu thập và thực hiện tổng quan các công trình nghiên cứu có liên quan đến đề tài luận án để trên cơ sở đó xác định được nội dung, phạm vi và giả thuyết nghiên cứu. Thứ hai, làm rõ những vấn đề lý luận khoa học luật lao động về doanh nghiệp siêu nhỏ, pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ tại Việt Nam, cách tiếp cận và qui định của một số tổ chức quốc tế, một số quốc gia trên thế giới về doanh nghiệp siêu nhỏ. Thứ ba, phân tích, đánh giá thực trạng các quy định pháp luật lao động Việt Nam về doanh nghiệp siêu nhỏ và việc áp dụng các qui định đó trong thực tiễn, chỉ ra những kết quả, hạn chế, thiếu sót cần được hoàn thiện. Thứ tư, đề xuất các giải pháp hoàn thiện pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của luận án

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận án là pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam (không bao gồm pháp luật về an sinh xã hội và việc làm).

Để làm rõ pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam và đề xuất các giải pháp hoàn thiện, tác giả đã tập trung nghiên cứu về: Doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam, tức là những doanh nghiệp sử dụng thường xuyên dưới 10 lao động, không bao gồm hợp tác xã, hộ kinh doanh, các làng nghề theo các tiêu chí pháp lý hiện hành. Các qui định áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Bộ luật Lao động năm 1994 (sửa đổi năm 2002, 2006, 2007), Bộ luật Lao động năm 2012 và các văn bản hướng dẫn thi hành. Pháp luật lao động của một số quốc gia, các qui định của một số tổ chức quốc tế áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Về thời gian và không gian: Đề tài nghiên cứu pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam trong giai đoạn năm 1995 (thời điểm Bộ luật Lao động đầu tiên của Việt Nam có hiệu lực thi hành) đến thời điểm hiện tại. Các nghiên cứu pháp luật lao động của một số quốc gia, các qui định của một số tổ chức quốc tế áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ không giới hạn thời gian do được ban hành theo những thời điểm khác nhau và mục tiêu của Luận án là nghiên cứu chúng để tìm những kinh nghiệm hữu ích cho Việt Nam.

4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu của luận án

4.1. Phương pháp luận

Nhằm làm rõ các vấn đề nghiên cứu, tác giả vận dụng phương pháp luận của chủ nghĩa Mác-Lênin về Nhà nước và pháp luật; tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước pháp quyền; đường lối của Đảng Cộng sản Việt Nam về tăng cường pháp chế xã hội chủ nghĩa, xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của dân, do dân, vì dân, về vấn đề bảo vệ quyền của người lao động, về tạo môi trường thuận lợi phát triển doanh nghiệp, những quan điểm, chủ trương về xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng XHCN và hội nhập quốc tế.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

4.2.1. Phương pháp tổng hợp, phân tích dữ liệu thứ cấp được sử dụng tại chương 1

4.2.2. Phương pháp tổng hợp, phân tích thống kê, so sánh, đối chiếu dữ liệu thứ cấp và phỏng vấn chuyên gia được sử dụng tại chương 2

4.2.3. Phương pháp tổng hợp, phân tích dữ liệu thứ cấp và điều tra thu thập dữ liệu sơ cấp được sử dụng tại chương 3

4.2.4. Phương pháp chuyên gia sử dụng ở chương 4

5. Những đóng góp mới về khoa học của luận án

Hệ thống hóa và phân tích các quan điểm lý luận về doanh nghiệp siêu nhỏ, vai trò của doanh nghiệp siêu nhỏ và pháp luật lao động áp dụng đối với loại doanh nghiệp này. Những thông tin khoa học mà luận án thu thập và phân tích góp phần làm phong phú và đa dạng kho tàng tài liệu khoa học pháp lý của đất nước.

Luận án đã bổ sung thêm một số khái niệm, một số quan điểm về doanh nghiệp siêu nhỏ, địa vị pháp lý của chúng đồng thời phát triển, làm

sâu sắc hơn các quan điểm hiện có về loại hình doanh nghiệp này và về pháp luật lao động áp dụng đối với chúng.

Luận án đã nhận diện và phân tích thực trạng pháp luật lao động áp dụng đối với những doanh nghiệp siêu nhỏ, so sánh những qui định hiện hành dựa trên những quan điểm lý luận đã phân tích, đánh giá và những kinh nghiệm quốc tế thu thập được. Luận án đã nhận diện và phân tích những thiếu sót, bất cập của pháp luật lao động Việt Nam hiện hành áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ.

Luận án đề xuất một số giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam căn cứ vào những phân tích về lý luận, về thực trạng pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

6.1. Ý nghĩa lý luận

Ý nghĩa lý luận của Luận án thể hiện ở những quan điểm khoa học, những khái niệm, những phát hiện về doanh nghiệp siêu nhỏ, vai trò của doanh nghiệp siêu nhỏ trong nền kinh tế, đặc biệt về pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ. Những quan điểm lý luận khoa học mà Luận án tạo ra cũng như một số bài học kinh nghiệm từ pháp luật lao động của một số quốc gia sẽ cung cấp những căn cứ lý luận cho những nghiên cứu về doanh nghiệp, về pháp luật lao động áp dụng đối với các doanh nghiệp nói chung và doanh nghiệp siêu nhỏ trong tương lai. Bên cạnh đó những phân tích của Luận án về những bất cập và hạn chế trong pháp luật lao động hiện hành áp dụng với doanh nghiệp siêu nhỏ cũng như nguyên nhân của chúng, những giải pháp hoàn thiện pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam sẽ giúp các cơ quan lập pháp, hành pháp trong việc xây dựng, ban hành và áp dụng các qui định pháp luật lao động phù hợp đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam.

6.2. Ý nghĩa thực tiễn

Trong bối cảnh Đảng, Nhà nước đang chủ trương kiến tạo thúc đẩy hoạt động của doanh nghiệp thì những kết quả nghiên cứu của luận án sẽ là tài liệu tham khảo cho các cơ quan có thẩm quyền trong việc đưa ra những chủ trương, quyết sách cụ thể về lao động để tạo điều kiện cho doanh nghiệp siêu nhỏ phát triển và chuyển hóa thành doanh nghiệp nhỏ, vừa và lớn. Là một nghiên cứu được thực hiện đối với một vấn đề rất mới, ít được

ngiên cứu, Luận án sẽ là tài liệu tham khảo trong nghiên cứu và giảng dạy pháp luật lao động.

7. Cơ cấu của luận án

Ngoài mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo, 4 phụ lục, cơ cấu của luận án gồm:

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu.

Chương 2: Cơ sở lý luận về doanh nghiệp siêu nhỏ và pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ.

Chương 3: Pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam và thực trạng áp dụng.

Chương 4: Một số giải pháp hoàn thiện pháp luật lao động đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam.

Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU

1.1. Tình hình nghiên cứu trên thế giới

1.1.1. Nghiên cứu về doanh nghiệp siêu nhỏ

Tổ chức lao động thế giới (ILO) nghiên cứu về doanh nghiệp siêu nhỏ (DNSN) trong các công trình [61], [83], [84], [96].

Những nghiên cứu của Liên minh châu Âu (EU) đối với DNSN trong các công trình [40], [42], [52], [58], [60], [77].

Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) và một số quốc gia thành viên cũng có công trình nghiên cứu về doanh nghiệp nhỏ và vừa (DNNVV) trong đó có DNSN như: [46], [89], [90].

Japan, China, India, USA, UK có các cuốn sách [62], [79], [80], [81] về DNSN. India có bài nghiên cứu [58] về các rào cản pháp lý đối với DNSN. USA là quốc gia có nhiều chính sách hỗ trợ DNSN trong nước và DNSN của một số nước chậm phát triển nên cũng có nhiều công trình nghiên cứu liên quan đến DNSN như: [8], [9], [84]. UK có bài nghiên cứu [48] và cuốn sách về doanh nghiệp nhỏ và nền kinh tế UK [70].

1.1.2. Nghiên cứu về pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ

ILO là tổ chức quốc tế quan tâm nhiều nhất đến việc áp dụng pháp luật lao động đối với DNSN tại các quốc gia thành viên, đặc biệt là tại các nước đang phát triển với các công trình: [43], [54], [56], [59], [64], [66], [73], [83], [85], [86], [93], [94].

Một số nghiên cứu về pháp luật lao động liên quan đến DNSN, của Ngân hàng Thế giới [39], của EU [40] và của Swiss [41].

1.2. Tình hình nghiên cứu ở Việt Nam

1.2.1. Nghiên cứu về doanh nghiệp siêu nhỏ

Rất nhiều đề tài, sách, báo cáo, bài viết nghiên cứu về DNNVV trong đó có đề cập đến DNSN. Một số cơ quan nhà nước và tổ chức xã hội có những nghiên cứu về DNNVV như Bộ Kế hoạch và Đầu tư (Tổng cục Thống kê, Cục Quản lý đăng ký kinh doanh, Cục Phát triển doanh nghiệp, Cục Quản lý đầu tư nước ngoài, Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế trung ương), Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội (Viện Khoa học lao động và các vấn đề xã hội), Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam, Hiệp hội doanh nghiệp vừa và nhỏ Việt Nam. Các công trình tiêu biểu như: [1], [12], [17], [18], [20], [24], [25], [26,27], [28], [29], [30], [31], [36], [38]. Ngoài ra, một số bài nghiên cứu, trao đổi có liên quan đến DNNVV nhưng nhìn chung, các đề tài nghiên cứu, bài báo về DNSN không nhiều, các tác giả bàn luận về DNNVV nói chung trong đó có đề cập đến DNSN.

1.2.2. Nghiên cứu về pháp luật lao động áp dụng đối với doanh nghiệp siêu nhỏ Việt Nam

Cho đến nay, tại Việt Nam không có bất kỳ công trình khoa học nào nghiên cứu chuyên sâu về pháp luật lao động áp dụng đối với DNSN mà chỉ có một số bài báo viết về thời điểm DNSN phải đóng bảo hiểm thất nghiệp, đoàn phí công đoàn cho gười lao động (NLĐ), một số khó khăn vướng mắc khi tuân thủ pháp luật lao động [17], [21] và có một Báo cáo khảo sát về quan hệ lao động của doanh nghiệp tại tỉnh Khánh Hòa [10].

1.3. Đánh giá tình hình nghiên cứu liên quan đến đề tài luận án

1.3.1. Về những ưu điểm, những kết quả nghiên cứu mà luận án sẽ kế thừa, tiếp tục phát triển

Về DNSN: Các công trình nghiên cứu của nước ngoài đã đề cập đến định nghĩa DNSN và phân tích rất rõ vai trò của DNSN trong nền kinh tế của các quốc gia. Các tiêu chí phổ biến nhất được nhiều quốc gia sử dụng để định nghĩa DNSN là số lượng lao động bình quân mà doanh nghiệp sử dụng trong năm, một số quốc gia kết hợp cả số lượng lao động và nguồn vốn/doanh thu. Tác giả đã kế thừa cách phân loại DNSN theo quy mô lao động và tổng nguồn vốn hoặc doanh thu vì trong bối cảnh cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, nhiều doanh nghiệp sử dụng ít lao động nhưng nguồn vốn và doanh thu lớn nên phải kết hợp cả hai tiêu chí. Các công trình nghiên cứu ở Việt Nam về DNNVV của Bộ Kế hoạch và Đầu tư, Bộ Lao động -

Thương binh và Xã hội, Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam, Hiệp hội doanh nghiệp vừa và nhỏ Việt Nam đã phân tích các đặc điểm, vai trò, thực trạng phát triển DNNVV, tác giả đã kế thừa các số liệu về sự phát triển của DNSN Việt Nam từ năm 1990 đến nay.

Về pháp luật lao động áp dụng đối với DNSN: Các công trình nghiên cứu của các tổ chức quốc tế, các quốc gia phân tích những ưu thế cũng như những hạn chế khi miễn, giảm pháp luật lao động cho DNSN. Các công trình nghiên cứu của ILO đã cung cấp cho tác giả 4 phương pháp quyết định phạm vi và độ bao phủ của Luật lao động và các luật liên quan đến lao động với DNSN là áp dụng hoàn toàn pháp luật lao động như các loại hình DN khác, miễn trừ có chọn lọc một số quy trình, thủ tục, ban hành một bộ luật lao động song song với bộ luật lao động chung và miễn trừ hoàn toàn không áp dụng pháp luật lao động. Phương pháp quan trọng nhất mà tác giả kế thừa được là phương pháp miễn trừ có chọn lọc, phương pháp này phù hợp với điều kiện của Việt Nam.

1.3.2. Về những vấn đề đặt ra nghiên cứu trong luận án

Việc miễn giảm một số tiêu chuẩn, thủ tục của pháp luật lao động đối với DNSN chưa được nghiên cứu tại Việt Nam. Vị trí, vai trò của DNSN trong nền kinh tế Việt Nam đã được ghi nhận và đánh giá nhưng các chính sách của Chính phủ hiện nay chỉ tập trung hỗ trợ về vốn, công nghệ, cải cách hành chính mà chưa quan tâm đến vấn đề hướng dẫn miễn, giảm một số tiêu chuẩn, thủ tục quy định trong Bộ luật Lao động cho DNSN Việt Nam. Do vậy, luận án cần nghiên cứu sâu hơn nữa việc miễn, giảm pháp luật lao động đối với DNSN của nước ngoài, của một số tổ chức quốc tế để rút ra những bài học kinh nghiệm phù hợp với Việt Nam, từ đó đề xuất được giải pháp hoàn thiện pháp luật lao động đối với DNSN Việt Nam theo hướng hài hòa lợi ích nhà nước, lợi ích của doanh nghiệp (DN), lợi ích của NLĐ đồng thời hỗ trợ các DNSN phát triển.

1.3.3. Câu hỏi nghiên cứu và giả thuyết nghiên cứu

Các câu hỏi nghiên cứu:

Câu hỏi nghiên cứu 1: DNSN có tồn tại trong hệ thống pháp luật của các quốc gia và địa vị pháp lý, vai trò của chúng trong đời sống kinh tế, pháp lý của các quốc gia?. Câu hỏi nghiên cứu này hướng đến việc làm rõ các vấn đề sau: DNSN là gì, bản chất của DNSN, địa vị pháp lý và vai trò

của nó trong đời sống kinh tế, cách tiếp cận của pháp luật các quốc gia đối với DNSN.

Giả thuyết nghiên cứu: Giả thuyết nghiên cứu cho câu hỏi này là hiện có nhiều quan điểm và cách tiếp cận khác nhau trong hệ thống pháp luật quốc gia đối với chủ thể thị trường đặc thù này cả ở phương diện thừa nhận về mặt pháp lý lẫn phương thức quản lý, điều chỉnh hoạt động của DNSN.

Lý thuyết nghiên cứu: Lý thuyết nghiên cứu cho vấn đề này là những quan điểm về tiếp cận thị trường, về vai trò của pháp luật trong tạo dựng nền tảng pháp lý cho hoạt động của các chủ thể thị trường, về vai trò của các loại hình DN khác nhau đối với sự phát triển của nền kinh tế. Bên cạnh đó, các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước Việt Nam về phát triển kinh tế thị trường, thúc đẩy sự phát triển của các thành phần kinh tế đóng vai trò là cơ sở lý thuyết quan trọng cho việc trả lời các khía cạnh khác nhau của câu hỏi này.

Câu hỏi nghiên cứu 2: Việc áp dụng pháp luật lao động đối với các DNSN có những đặc thù gì so với các DN khác. Câu hỏi nghiên cứu này hướng đến các khía cạnh như có cần miễn trừ các DNSN khỏi việc áp dụng một số qui định của pháp luật lao động; những miễn trừ đó là gì?; nguyên nhân kinh tế, xã hội dẫn đến các miễn trừ đó là gì? pháp luật lao động của các quốc gia, các qui định của tổ chức quốc tế tiếp cận những miễn trừ như thế nào?

Giả thuyết nghiên cứu: Giả thuyết nghiên cứu là có nhiều lý do để áp dụng một số miễn trừ nhất định trong áp dụng pháp luật lao động đối với DNSN nhằm tạo điều kiện cho sự phát triển của loại DN này.

Lý thuyết nghiên cứu: Lý thuyết nghiên cứu cho câu hỏi này là những quan điểm về cạnh tranh trong nền kinh tế thị trường, về vai trò của pháp luật trong việc đảm bảo cạnh tranh lành mạnh giữa các DN.

Câu hỏi nghiên cứu 3: DNSN Việt Nam trong bối cảnh phát triển nền kinh tế thị trường định hướng XHCN đang gặp những khó khăn gì trong việc thực hiện pháp luật lao động. Câu hỏi nghiên cứu này hướng tới việc lý giải các khía cạnh như sự phát triển của DNSN ở Việt Nam và vai trò của chúng; những trở ngại xuất phát từ việc thực hiện pháp luật lao động đầy đủ; cần miễn giảm những tiêu chuẩn, thủ tục nào trong pháp luật lao